

Вольга ШЫНКАРЭНКА

ПАЛЕССЕ — ЛЮБОЎ І БОЛЬ

Самабытным, цалкам асобным кутком Беларусі з’яўляецца Палессе са сваёй заўсёднай любоўю Прыпяццю і такім яго куточкам, як Жыткаўшчына. Тамашняя зямля дала нямала талентаў. Сярод іх празаік і публіцыст Уладзімір Гаўрыловіч, які з радасцю ўспрымае сябе «вясковым пісьменнікам».

Нарадзіўся ён 30 жніўня 1967 года на Жыткаўшчыне, у вёсцы Вятчын, якая «схавалася за легендарным Князь-Возерам, ахутаная балотамі і змешанымі лясамі, багатымі на ягады і грыбы». Яго маці Яўгенія Буякевіч працавала паляводам, потым на ферме. Бацька Мікалай Васільевіч у мясцовым лясніцтве. Валодзя быў меншым у сям’і пасля старэйшага на адзінаццаць гадоў брата Мікалая і адпаведна на дзевяць і шэсць сяцёр Ніны і Наталлі. Вялікі ўплыў на выхаванне хлопчыка, фарміраванне яго інтарэсу да ўласных каранёў і гісторыі краіны, народных традыцый і характараў пакінулі бацькі маці: мудрыя і гаспадарлівыя бабуля Ганна і Ігнат Буякевічы. Якраз на жыццёвы вопыт апошняга, асабістыя перыпетыі яго лёсу, скрушныя ўспаміны пра раскулачванне гаспадароў-хутаранцаў у 30-я гады мінулага стагоддзя і абапіраецца ўнук-пісьменнік у рамане «Забранае шчасце». Другі яго дзед Васіль Гаўрыловіч, як пазней устанавіў пісьменнік пасля доўгіх пошукаў, загінуў маладым пры абароне вёскі Добрая 30 жніўня 1942 года. Яго прозвішча значыцца на мемарыяльнай пліце, устаноўленай у вёсцы Бахмутава Ржэўскага раёна Калінінскай вобласці (Расія) у памяць больш як сямі тысяч загінулых воінаў.

Скончыўшы Вятчынскую СШ, У. Гаўрыловіч паступіў на філалагічны факультэт Мінскага педагагічнага інстытута імя Максіма Горкага. Займаўся таксама на аддзяленні журналістыкі факультэта грамадскіх прафесій, удзельнічаў у самадзейным тэатры «Жывое слова». Пасля трэцяга курса вярнуўся на радзіму. Вучыўся завочна і выкладаў беларускую мову і літаратуру ў роднай школе. Два гады служыў у арміі. Пазней быў прызначаны дырэктарам Бялёўскай СШ, кароткі час працаваў намеснікам дырэктара па вучэбна-выхаваўчай рабоце сярэдняй школы № 2 у Жыткавічах. З 1997 г. узначальваў калектыў жыткавіцкай раённай газеты «Новае Палессе», потым абласных «Гомельскіх ведамасцей».

Цяпер — уласны карэспандэнт штотыднёвіка Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі «Беларускі час» па Гомельскай вобласці. У снежні 2005 г. выбраны старшынёй Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Ініцыятар правядзення ў Гомелі і вобласці міжнародных свят «Славянскія літаратурныя дажынкi», шырокафарматнага фесту «Гомельская літаратурная восень».

Лаўрэат абласной літаратурнай прэміі імя Івана Мележа (1998), літаратурнага конкурсу Саюза пісьменнікаў Беларусі і газеты «Звезда» (2000), абласных літаратурных конкурсаў імя Кірылы Тураўскага (2007, 2013) і Івана Шамякіна (2016). За кнігу прозы «Плата за каханне» адзначаны статуэткай «Залаты купідон» (2008). Лаўрэат расійскай літаратурнай прэміі памяці паэта Мікалая Мельнікава (Масква, 2009).

У сваёй творчасці часта звяртаецца не толькі да праблем сённяшняга жыцця, але і да перажытага народам у папярэднія пераломныя часы. Такі падыход да

першаматэрыялу абумоўлены непахіснасцю наступнага аўтарскага пераканання: «Ведаць гісторыю роднай зямлі — ведаць сябе». Письменніка цікавіць даўніна і фальклор, архітэктура і археалогія роднага краю, наогул уся яго матэрыяльная і духоўная культура. Да прыкладу, тураўскія саркафагі і славуцья крыжы, што растуць на мясцовых могілках. Або мясцовае паданне пра ўзнікненне дзіўнага Князь-возера і рыбы-краснапёркі ў ім (раман «Забранае шчасце»). Ці легенда пра паходжанне назвы роднай вёскі Вотчыны-Вятчын (рамантычная аповесць «Анёлак мой, Анёлак...»), якую многа гадоў ахоўвала пабудаваная некалі і спаленая яшчэ да рэвалюцыі драўляная царква. На яе месцы пазней вырасце бяроза, што набудзе ў народзе сакральную місію святога аб'екта: «Вернецца царква — вёска будзе абароненая ад усіх нягод, а не будзе царквы — рана ці позна знікне. Таму людзі на гэтым месцы і моляцца Богу, просяць яго, каб вёска не знікла, каб яе людскі род не перапыніўся».

Матыў вытокаў, непарыўнай паязі сучаснасці з мінулым роднага краю, гістарычнай памяці як умовы захавання яго нацыянальнай непаўторнасці рэалізаваны ў кнізе нарысаў «Жыватворная крыніца Жыткавіцкага краю» (2004). Пра выбітных землякоў Жыткаўшчыны, а сярод іх былыя франтавікі, настаўнікі і хлебаробы, святары, народныя спевакі, майстры і мастакі, скульптары і разьбяры, расказваецца ў творах цыкла «Паяднаньня з зямлёй», што пазней увойдзе ў кнігу публіцыстыкі «Крокі па роднай зямлі» (2005). Трагізмам зместу, вялікай пошукавай працай, прачулым суперажываннем болю і незагойным ранам суразмоўцаў уражае прысвечаная маладым землякам, ахвярам Афганскай вайны, дакументальная аповесць-плач У. Гаўрыловіча «Памятаць, каб жыць», упершыню надрукаваная ў зборніку «Споднія яблыкі» (1999).

Дакументальная і мастацкая проза ўвайшла ў шматлікія зборнікі письменніка.

Уладзімір Гаўрыловіч — аўтар ідэі і тэксту альбома «Тураўская рапсодыя». Змест раманаў трылогіі «Палешукі» склалі раман «Забранае шчасце», аднайменная другая частка, што раней не друкавалася, і раман «Тут твае карані», заснаваны на перапрацаванай у 2017 г. аповесці «Глыбокія карані» (1999). Увайшла ў кнігу і новая аповесць «Краіна Валодзькава».

Творы У. Гаўрыловіча вызначаюцца вастрывай і актуальнасцю сацыяльнай і маральна-этычнай праблематыкі, выверанасцю і займальнасцю сюжэта, дакладнасцю назіранняў і асобных дэталей, арыгінальнасцю стылю, пранікнёным адчуваннем лексікі і сінтаксісу роднай мовы, яе палескага дыялектнага варыянта праз выкарыстанне трапных выказванняў (супыніць душу; у барыню гуляць; кропля да кроплі; трасецца, як дзічка на выгане; на сухі лес, на цёмныя воды; як рак на гарышчы свісне; распрагацца, нібы кабыла з аглобляў і інш.), свежых, «незацёрханных» слоў і іх адметнага вымаўлення (камака, бражнік, мучанкі, баламуць, крапач, узножыцца, ухаджорыцца, зацекацца, нацокацца, скаліцца, анігаткі, сястро, хумалітарка і інш.).

Ужо ў напісаным у свой час аўтарам-пачаткоўцам нельга было не заўважыць удумлівага ўглядвання ва ўнутраны свет асобы, тонкага адчування чалавечай душы і адпаведнай перадачы самых дробязных зрухаў у ёй, такіх неабходных для ўзнікнення пачуцця суперажывання ў чытача. Бадай, першым пра псіхалагізм У. Гаўрыловіча загаварыў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь У. Саламаха, рыхтуючы да друку кнігу яго ранніх апавяданняў «Споднія яблыкі». Письменнік, для якога «няма шляху чужога» і якога неадступна прыцягваў і працягвае вабіць загадкавы сусвет людскай дабрыні, чалавечай філасофіі ўвогуле, быў уражаны «аўтарскім разуменнем чужой душы, розных чужых душ. І — крыўд...» Паводле далейшага назірання даследчыка, «...героі Уладзіміра Гаўрыловіча жывуць і дзейнічаюць у складаных сітуацыях, якія вымагаюць напружанай духоўнай працы. І — дабраты да іншых...» Акрамя таго, дзякуючы таленавіта ўвасобленай у творах надзеі «на дабро сярод людзей» (У. Саламаха), сустрэчнаму руху ў кірунку да сваіх герояў і адзінадушшу з лепшымі з іх аўтару

ўдаецца дасягнуць ефекту непасрэднай прысутнасці ў творах, сумеснага пражывання і асабістага ведання ўдзельнікаў гісторыі ці здарэння, што ў рэшце рэшт не можа не выклікаць пачуцця даверу да пададзенага матэрыялу і стаць яшчэ адным доказам плённага суседства журналісцкага і ўласна літаратурнага досведу ў лёсе мастака.

Думаецца, менавіта па гэтай прычыне лепшыя з апавяданняў У. Гаўрыловіча, а гэта «Агледзіны», «Даўні сон», «Споднія яблыкі», «Карміцель», «На мяжы», «Вяртанне бацькі» і іншыя, не згубіліся сярод багатых наробкаў малой эпічнай формы ў сучаснай літаратуры і працягваюць знаходзіць жывы інтарэс сярод чытачоў. Вострыя сацыяльныя праблемы ў іх, бо «нялёгкае сёння жыццё вясковае», «людзі баяцца боль свой выказаць адкрыта...», ураўнаважваюцца роздумамі пра трывалыя сямейныя каштоўнасці, маральна-этычныя і аксіялагічныя прыярытэты; побытавая дэталізацыя часта выступае пераходнай прыступкай да разваг пра спрадвечнае; прыцягальная вабнасць жыхароў палескага рэгіёна ў іх гарманічным суіснаванні з людзьмі і непрадказальным акаляючым раслінна-водным светам — падставай для выяўлення ў іх спецыфічных рыс нацыянальнага характару і агульначалавчых вартасцей.

Да прыкладу, Вулю з апавядання «Кармілец» (1999) сярод іншых персанажаў вылучаюць назіральнасць, нечаканая для сябе самой смелая крытыка начальства, але найбольш — заўсёдны мацярынскі клопат пра дзяцей, негаспадарлівага мужа, дабрыва ў адносінах да ўсіх. У тым ліку, і да ўедлівага свёкра. Зразумела, што не толькі з-за пенсіі, дзякуючы якой яе сям'я хоць неяк выжывае ў галодныя часы перабудовы, і не толькі з-за магчымых людскіх перасудаў так шчыра аплаквае нявестка старога, памерлага ў час бурлівай паводкі на Прыпяці, калі крыгі адчайна ломяць платы, а вада залівае хаты, не мінаючы і той, дзе толькі што памёр чалавек. Заварожваюць эпічным спакоем, разуменнем і прыняццем своеасаблівай велічы смерці наступныя радкі апавядання: «А там, на дзвюх лавах, выпрастаны на ўвесь рост, ужо не ведаючы ніякай бяды, прыбраны як на вялікае свята, ляжаў былі партызан і партыец, васьмідзсяцітрохгадовы дзед Андронік. У хаце ён быў адзін і, здавалася, дзівіўся са сваёй адзіноты, хоць калі б быў жывы, зразумеў бы — ох як не ў пару, калі ў людзей такі клопат, выбраўся ў такую дарогу». Распачнае галашэнне нявесткі на могілках каля дамавіны Андроніка — і даніна народнай традыцыі развітання з тым, хто адпраўляецца ў вечны вырай, і жывы боль за блізкага ёй чалавека (на думку іншых, чужога), бацькі мужа і дзядулі сваіх дзяцей, і магчымасць угадаць, колькі нябожчык «добрых спраў за сваё жыццё каму нарабіў».

Просіць у Госпада для сябе смерці, а для сына Сцяпана, які застаўся на Поўначы пасля службы і забыўся пра маці, даравання (і каб «каб карань яго не зводзіўся на зямлі» мудрая і цяроплівая Ганна Парэйка («На мяжы», 2003). Яна не сумняецца, што толькі Усявышні «ведае, калі забраць» чалавека, і ўсё ж спадзяецца, што за чаканне і пакуты ёй будзе дадзена адпушчэнне і адкрыецца час хуткага адыходу «адсюль». Прадчуваючы бліzkую прысутнасць ужо вызначанай небам свежаўзаранай мяжы, на якой жанчына хутка памрэ «...у адзіноце і спакоі» і якую не зможа зрушыць нават чаканая дзсяцігоддзямі і нарэшце атрыманая тэлеграма пра заўтрашні прыезд сына з сям'ёй, Ганна з уласцівай ёй гаспадарлівацю даводзіць да ладу ўсе зямныя справы. Старая старанна дакопвае бульбу, цярэбіць буракі, просіць добразычлівага суседа Івана засеяць на зіму жыта. Вольцы, яго жонцы, Ганна гэтак жа няспешна дае падрабязныя распараджэнні на выпадак сваёй смерці: і чым дамавіну-дамоўку абабіць, і ў што апрануць, і дзе грошы і гарэлку на памінкі ўзяць, і на якім месцы пахаваць. Такое стаўленне да смерці, годная сустрэча з ёй адпаведна са шматвяковымі абрадамі і звычаямі з'яўляюцца цалкам натуральнымі для ментальнасці беларусаў.

Свае стасункі з жыццём-смерцю ў Сцёпчыка з апавядання «Вяртанне бацькі» (2004). Яго жонка Поля і маленькі сыночак Васілёк, які васьмігадовым утапіўся ў

Прыпяці, ляжаць на могілках у зоне, «дзе галасы людскія пачуеш толькі на Радаўніцу...» Сам стары пад неадступным настойваннем спешчанай дачкі вымушаны прадаць пабудаваны пасля перасялення катэдж і пераехаць да яе жыць. Але адразу ж пасля забраных грошай (нават пенсію прыбралі!) ён становіцца тут непатрэбным. Як толькі гаспадары сыходзілі па сваіх справах, кватэру закрывалі на ключ, а бацьку адпраўлялі на вуліцу да іх прыходу: «...нібы і не чалавек у даччыной сям'і, а быдла нейкае...» Калі людзі сталі адкрыта асуджаць Ірыну, зяць пабіў старога.

Не мог былы вязень канцлагера, старшыня калгаса, герой-працаўнік цярпець такія здзекі, не захацеў больш жыць, ды толькі здзейсніць задуманае не ўдалося. У час лячэння ў бальніцы стары канчаткова вырашае вярнуцца ў радыяцыйную зону, да родных магіл, каб там завяршыць свой жыццёвы шлях. Тым больш, што «клапатлівая» дачка ўжо выбіла для бацькі пакой у інтэрнаце для ветэранаў вайны. Толькі лёс распараджаецца інакш. Па дарозе да засыпанай зямлёй роднай вёскі Сцёпчыку пашчасціць сустрэць па-сапраўднаму клапатлівых і з маладосці закаханых адзін у аднаго маладых людзей. Зведаўшы напоўніцу сіроцтва, яны не толькі змаглі адагрэць, шчыра суцешыць пакрыўджанага старога, але і ўбачыць у ім чулага бацьку і дзядулю для сваіх дзяцей.

Яшчэ больш магчымасцей для паспяховага ўвасаблення вострапраблемных і шырокіх па ахопе жыццёвага матэрыялу творчых задум, плённай рэалізацыі разнастайных прыёмаў псіхалагізму, прынцыпаў падзейна-кампазіцыйнай арганізацыі тэкстаў і моўнага майстэрства адкрыла для У. Гаўрыловіча буйная эпічная форма. З другога боку, падкрэслена арыентацыя пісьменніка-сучасніка на традыцыі класічнага нацыянальнага рамана, як і дэталёвае веданне мастацкіх ттвораў, валоданне прафесійнымі навыкамі іх літаратуразнаўчага аналізу, заўжды хавае ў сабе небяспеку ў нечым паўтарыцца, тэматычна ці стылёва супасці з папярэднікамі, так або інакш выклікаць алузіі з іх вобразным светам і выяўленчымі сродкамі, спосабамі сюжэтабудовы і характарастварэння (скажам, з тымі ж Іванам Мележам, Якубам Коласам, Кузьмой Чорным і іншымі). Іншы раз узнікае ўражанне, што аўтар свядома кідае выклік пагрозе ўзнікнення магчымых перазоваў, цалкам упэўнены ў тым, што ў любым выпадку зможа застацца арыгінальным. Але дзеля аб'ектыўнасці адзначым, што не заўжды такі эффект непаўторнасці бездакорна дасягаецца і вытрымліваецца.

Больш дэталёва спынімся на адным з лепшых раманаў У. Гаўрыловіча «Забранае шчасце» (2000—2005). У яго ўвайшлі напісанья ў розны час аповесці «Хмары над хатамі» (1999—2000), «Дзе ты, доля?» (2001), «Дзікая завая» (2001) і «Плата за каханне» (2003—2005). Падзеі адбываюцца на жыткавіцкім Палессі, каля балотнага Князь-возера, у час карэнных грамадскіх перамен, звязаных з калектывізацыяй. У пасляслоўі да рамана празаік лічыць патрэбным яшчэ раз падкрэсліць думку пра тое, што ў гэтага часу была свая неаспрэчная праўда, «якая вяла да трагічнай, непазбежнай гібелі адных, не згодных з сістэмай ці не паспеўшых да яе прыстасавацца, і маральнай — немінучай, не менш страшнай, ракавой, якая паклала адзнаку на дзясяткі гадоў наперад, пагібелі другіх, хто выбару інакшага, як падначаліцца, не бачыў». У працэсе несупыннага дзеяння гэтага механічнага, бяздумна запушчанага і безаглядна жорсткага ў адносінах да сваіх ахвяр сацыяльнага калаўрота-сістэмы паступова змешваліся і змяняліся прынцыпы, ідэалы, мэты, сама чалавечая сутнасць. І ў выніку адбылося самае страшнае: «Ашалелая, безразважная лютасць усё больш захоплівала, змярцвяла душы людскія».

Няма падстаў сумнявацца ў слушнасці высноў пісьменніка. Сапраўды, кожную эпоху ці яе асобны перыяд характарызуюць свае праўда і крыўда, віна і пакаранне (шырэй: вінаватыя і пакараныя), свае законы і беззаконне, свая плата за вернасць і здраду, ашалелае жыццё і ўкрадзеную долю, радасці і гора. І тое,

наколькі гэтага гора можа быць многа, якім пякучым і невыносным яно бывае, добра адчулі на сабе, лёсах сваіх родных палешукі — героі «Забранага шчасця».

Ведае і любіць працу («От жа, чалавек. Жылы рве, перасільваецца, а ўсё мало»), па-свойму дбае пра дабрабыт і заўтрашнюю забяспечанасць блізкіх, жыве спадзяваннямі на тое, што і яго дзеці, асабліва адзіны сын, нешта дададуць да нажытага, гаспадарлівы хутаранін Расевіч. Бо не толькі ён сам, усе ў сям'і выжыльваліся, бы тыя валы. «Працавалі як заведзеныя. Не хапала дня — абкрадалі ноч». Яго, дзікаватага і недаверлівага па натуры, не вабіць калектыўная гаспадарка, куды трэба аддаць усё потам прыдбанае, гэтаксама як і навязаны звыш абавязак плаціць вялікія падаткі за самім жа заробленае. «Накруцілі, навярцелі нечага на сваіх сходках-арцелях, самі не разбяруцца, чаго, адзін аднаго гатовы, бы ваўкі, з'есці...», — у лютым гневе крычыць стары.

Жадаючы не толькі захаваць гаспадарку (праз раздзел маёмасці на дзве сям'і), але і прымножыць дастатак (жаніцьба Рыгора з заможнай і адзінай у бацькоў Ядзій Скрыпачовай), бацька ўласнаручна распачынае зацягую вайну, нішчыць лёс сына, какаханага ў Верку Арцёмаву, становіцца галоўнай прычынай перажыванняў ўласнай жонкі, што вельмі пакутуе ад разладу ў хаце, і няшчасця нявесткі, якую падкрэслена не заўважае і з пачуццямі якой не жадае лічыцца малады муж. Спроба Расевіча схаваць ад уліку частку сабранай збажыны набліжае хуткі трагічны фінал як яго ўласнага, так і лёсу ўсёй сям'і, вывезенай з хутара ў неведомасць разам з толькі што народжанай дачушкай Ядзі, якую яна перад самагубствам паспявае перадаць залоўцы.

За ўсімі гэтымі няшчасцямі родных, вымушаны прытаіцца, назірае Рыгор. Ад арышту яго ўратавала толькі знаходжанне на далёкім сенакосе і папярэджанне Веркі. Але з гэтага моманту малодшы Расевіч як яшчэ адзін вораг народа, на якога пачынаецца сапраўднае паляванне, мусіць доўгі час быць беспрытульнікам. Цяпер да ўсіх выпрабаванняў Рыгора дадаецца неадступнае пачуццё вялікай віны перад Ядзій, якая так моцна кахала яго, асірацелымі Скрыпачамі і немаўляткам, перад любай Веркай, ад якой не па сваёй волі адмовіўся, не абароненымі ім роднымі, перад тым жа бацькам. Яго не здолеў пераканаць і так не адважыўся душэўна пагаварыць.

Пакутуе ад здрады і не перастае кахаць Рыгора Вера Арцёмава, носячы пад сэрцам яго працяг — дзіця. Доўга гаруе ад страты сваёй весялукі Ганькі Ігнат Адамчык. У рэшце рэшт прымае незваротнасць сітуацыі. Нанова натхняецца прагай жыцця побач з такой жа гаротнай і ўжо адданай яму Верай, не змяніўшы паважлівага і адданага стаўлення і тады, калі даведаецца пра яе сардэчную і самую балючую таямніцу.

Доўгімі гадамі чакаючы свайго шчасця, пажылы старшыня сельсавета Ілля Мірончык знаходзіць яго ў асобе Зінкі і яе сына Васілька, сястры Веркі і жонкі кулака Хведара Лейбы. «Бальшавік з чатырнаццацігадовым стажам», нават трапіўшы ў турму, усё яшчэ хоча верыць: «Партыя абы-каго не саджае, абы-каго не карае...» Толькі-толькі адчуўшы ў сабе парастак новага, падараванага ім, Іллём, жыцця, згарае ў агні яго Зінка, не жадаючы больш падпарадкоўвацца былому мужу-гвалтаўніку і забіваючы яго. Цалкам магчыма, што, як тое і бачылася ў турэмным сне Мірончыку, яна светлай выявай узнімецца над Святой гарой.

На зямлі ўсё дзейніцца па сваіх законах. Некага падштурхоўваюць да злачынства, кагосьці рыхтуюцца арыштоўваць. Нехта працягвае «нішчыць тых, каму хоць у нечым зайздросціў, хто быў разумнейшы за яго». Некаму нарэшце адкрыецца ўся горкая праўда часу — «жудаснага зводу на зямлі» сапраўдных, адданных зямлі, гаспадароў. Пушчаныя імі ў тутэйшую глебу глыбокія карані бязлітасна высыкаюцца.

Можна не сумнявацца, што, нягледзячы на абяцанні *мечанага* следчага Калатовіча (гэтая мастацкая дэталёвая асабліва настойліва падкрэсліваецца ў тэксце твора), забяруць у дзетдом ад Веркі і Ігната Зінчынага Васілька як дзіця ворага

народа. Няцяжка ўявіць, што за выпрабаванні чакаюць Расевіча Рыгора, які добраахвотна здасца новай уладзе, дачакаўшыся нараджэння іх з Веркай дзіцяці. Ён ужо не бачыць прычын хавацца, бо перакананы: «Яго кроў, яго сын будзе жыць сярод людзей, якія выгналі Расевічаў з роднай зямлі, спляжылі іх шчасце, але яны не ведаюць, што працяг лепшых гаспадароў ёсць. З нараджэннем сына, як цяпер здавалася Рыгору, усе: бацька, маці, сястра, яго з Ядзяй дачушка — усе вярнуліся назад, на свой хутар, вярнуліся назаўсёды, радуюцца такой навіне!»

Такая непахіснасць сцвярджэння Рыгора абумоўлена яго ўласнай укаранёнасцю ў тутэйшую зямлю, трывалай повяззю душы не толькі з незабыўнымі роднымі людзьмі, але і з персаніфікаванымі Князь-возерам, балотам, лесам, ракой, садамі, Святой гарой, былой царквой, задуменнымі палескімі лірычнымі і абрадавымі песнямі, паданнямі, легендамі і замовамі. Усе мы вяртаемся да сябе. І ўсё вяртаецца. Будзем спадзявацца, што і загубленае шчасце таксама.

Прынамсі менавіта так здарылася з героямі яшчэ аднаго рамана У. Гаўрыловіча «Цяпло маладзіка». Толькі ці не позна? Над гэтым шматпланавым творам з некалькімі разгалінаванымі вострасюжэтнымі лініямі і драматычнымі калізіямі, якія настолькі багатыя на нечаканыя і адначасова рацыянальна вывераныя завязкі і вырашэнні, што цалкам маглі б прэтэндаваць на права існаваць асобна, прэзаяк працаваў у 2006—2008 гг. У скарачаным варыянце раман друкаваўся ў часопісе «Польмя», кнізе «Вяртанне» (2008), асобным выданнем выйшаў у 2013 г. (серыя «Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі»).

У творы, як на тое ўказваюць даты-пад назвы першай і заключнай дзясятай частак, перспектыўнае развіццё сюжэта абмяжоўваецца па сутнасці толькі некалькімі каляднымі днямі (з 10—11 па 14 студзеня 2008 года). Але праз далёкія і нядаўнія ўспаміны Волькі і Ганны, дзвюх сясцёр сталага веку, іх дэбаты з прадстаўнікамі мясцовай улады і нямецкага гуманітарнага фонду, прысутнасць у прадуманай эпічнай структуры ўстаўных тэкстаў (урыўкі з рамана «Каханне і вайна» ў 4 і 8 частках), паралельнае разгортванне — у адносінах да асноўнага дзеяння — сюжэта пра каханне Ігара Косціча і Мерыям, што далучае да абсягаў Беларусі сучасную Швейцарыю (у 2 і 6 частках), хранатоп твора паступова істотна пашыраецца, набывае шматвектарнасць. У ім цесна пераплятаюцца падзеі Вялікай Айчыннай вайны (а праз згадкі Домны і Васіля пра сваю маладосць — яшчэ і ранейшыя голад і холад), пасляваенная і постчарнобыльская рэальнасць, трагічныя і шчаслівыя гісторыі чалавечых лёсаў.

І ўсё ж нягледзячы на тое, што часапрастора рамана так ці інакш сягае за межы Беларусі, яго асноўная сюжэтная лінія пераважна звязана з Пралескамі, суседнімі вёскамі і толькі перыферыйна, разам з вялікай колькасцю інфармацыйных звестак пра славетных асоб, культуру і гісторыю краю (а такая публіцыстычнасць, як і ў некаторых момантах прагаворванне дзеяння замест яго паказу, папярэднія падказкі на яго далейшыя зрухі і вырашэнне лёсаў, пэўная моўная недагледжанасць, месцамі парушае адзінства зместу і формы мастацкага тэксту) перамяшчаецца ў Тураў, Мазыр, Гомель, Мінск. Як і ў «Забраным шчасці», лёс вёскі, няхай і на яе новым гістарычным этапе, па-ранейшаму застаецца ў цэнтры аўтарскай увагі.

Праўда, гэта ўжо іншая вёска. Нават Каляды святкуюцца толькі фальклорным гуртам. А вось Вольцы Брылёвай, каб хоць крыху забыцца на незагойнае з ваеннай пары гора, вёска яе маладосці згадваецца інакш: «Як успомню, Ганначка!.. У брыгадзе рабіла... На балоце сена грэблі. За некалькі вёрст, толькі сонца ўсміхнецца, на тое балота заходзілі, назад апоўначы вярталіся. А ў вёсцы да доўгіку — песні. Мне хоць і цяжка на душы, але таксама спявала, забівала песняй сваё няшчасце. А цяпер, бачыш, як жыццё павярнулася, і пеўні на вёсцы спяваць не хочуць...» Надзея на тое, што ўсё зменіцца да лепшага, што вёскі перастануць паміраць і некалі адродзяцца, завітнеюць садамі, дарамі зямлі, напоўняцца пахам мёду, дабрабытам і песнямі, звязваецца ў рамане з асобамі гаспадарлівых суседзяў Ганны Зосі і Івана, працавітых бацькі Пятра і сына Антона Ахрэмчыкаў.

Але найбольш звязаны з гісторыяй Пралесак лёсы старых сясцёр, цесна пераплеценых між сабой у адзін вузел.

Варта ўдакладніць, што ў значнай ступені, няхай і без супадзенняў у дэталях асабістага жыцця, у аснову вобраза Ганны Сасноўскай з рамана «Цяпло маладзіка» пакладзены лёс ветэрана педагагічнай працы і вайны, настаўніцы нямецкай мовы Ганны Васільеўны Бобрык, якая па ўзгадненні з партызанскім камандаваннем і па падказцы чэха Аўгуста Клёўзе, які служыў у тылавай службе Турава і спагадаў беларусам, была старастам у вёсцы Вароніна. Якраз гэтай выключнай жанчыне пісьменнік прысвяціў нарыс «“Ліпа” выходзіць на сувязь». Гэты факт яшчэ раз пацвярджае, што У. Гаўрыловіч часта адштурхоўваецца ад уласна перажытага, канкрэтных падзей, сустрэч з цікавымі людзьмі і што ў акалячай нас рэальнасці сустракаецца намнога больш неверагоднага, чым у самых закручаных літаратурных сюжэтах.

Але вернемся да рамана. Кожнай з сясцёр давалося шмат перажыць у гады вайны. У тым ліку — страту Волькай мужа і адзінай дачушкі Васілінкі; рознапрычынную падазронасць да Ганны землякоў і ворагаў з-за пасады старацы; здзекі чужынцаў і мясцовых здраднікаў над сям’ёй Брылёў і іншымі землякамі, спальванне большасці з іх; забойства бацькоў Васіля і Домны, апошні прытулак якой — надзел Ахрэмчыкаў каля балота ў Азёрцах — стане вядомым толькі ў самым фінале. Ці не па прычыне іх раз’яднанасці смерцю, якой так баялася маці ад самага пачатку вайны, ці не з-за вымушанага сіроцтва-адзіноты Васілінкі-Яніны, ацалелай дзякуючы апошнім перадсмяротным намаганням бабулі Домны, прах родных, таго ж расстралянага на дарозе бацькі, бунтуе, не знаходзіць супакаення, наведвае сясцёр у аднолькавых снах і будзіць блізім да народнага галашэння плачам? «Ганначка, няма дзе душы прыткнуцца, лес і балота перашкаджае, палі шырокія, канаўкі глыбокія, не вярнуцца ніяк дадому. Дапамажы, дзіцятка. Жменьку зямлі ў хусціначку набяры ды на свае, вясковыя могілкі, дзе ўсе нашы ляжаць, высып...»

Перажытыя ў вайну трагедыі («У кожнага свой ён, боль...») і праз гады не адпускаюць сясцёр, не дазваляюць забыць і дараваць. Вось чаму, у адрозненне ад астатніх аднавяскоўцаў, яны не спяшаюцца за хумалітаркай — гуманітарнай дапамогай з Германіі і ў рэшце рэшт адмаўляюцца прыняць яе. Волька, старэйшая з сясцёр, абураецца: «Слова нейкае брыдкае — не вымавіш. Чужынскае яно і ёсць чужынскае. Вось нашы словы — такія мяккія. Свае бо». Асабліва катэгарычная ў сваім рашэнні Ганна. З непрыхаваным болем і распаччу яна спрабуе растлумачыць прадстаўнікам мясцовай улады і фонду непахіснасць уласнай пазіцыі, якую яшчэ больш падкрэсліваюць прамоўленыя жанчынай фразы ў форме нанізаных адно на адно рытарычных пытанняў: «Мне што — за бацькоў сваіх закатаваных — пасылку атрымаць? За тое, што муж мой, Колька, пасля вайны не пажыў як след? Што тая вайна жыццё ў мільёнаў людзей адабрала? А на ўсіх тых, хто не нарадзіўся, таксама — хіба дадуць?» Недзе глыбока ў сэрцы (цалкам магчыма, што якраз таму, надарванае і стомленае, так моцна баліць яно) Ганна хавае ад усіх, носіць яшчэ адну вялікую крыўду-непаразуме на некалі каханага ёю лангвера Аўгуста фон Хангера, па ўласным няведанні і з-за нагавораў іншых паверыўшы ў тое, што да гора-злыбед яе родных і землякоў спрычыніўся менавіта ён. І раптам гэтая нечаканая сустрэча праз дзесяцігоддзі, пакутлівае высвятленне адносін, гісторыі ўласнага выжывання і не менш балючай праўды пра сапраўдных забойцаў бацькоў і вяскоўцаў...

Напэўна, ва ўсе часы для прадстаўнікоў самых розных народаў застанеца неабвержным сцвярджэнне: «У кожнага чалавека ёсць мінулае, і гэтае мінулае рана ці позна яго даганяе» [1, с. 123]. Так адбылося з таямніцамі паходжання і кахання Мерыям у «швейцарскай» сюжэтнай лініі рамана. У асноўным жа дзеянні твора, якое разгортваецца на беларускім Палессі, знешняй кропкай вяртання герояў да падзей мінулага і перасэнсавання яго становіцца прыезд у Пралескі з

гуманітарнай місіяй з памочнікамі і ўнукам ужо сталага нямецкага пісьменніка Аўгуста фон Харнера, аўтара рамана «Каханне і вайна».

Некалі, у канцы чэрвеня 1941 года, ён, нядаўна прызваны ў войска нямецкі афіцэр, які паходзіў з антыфашысцкай сям'і, меў славянскія карані, а таму няблага гаварыў па-руску, апынуўся ў палескай вёсцы і ўпершыню пазнаёміўся з прыгожай і смелай Ганнай. Яна валодала мовай Гётэ і Шылера. Першапачатковыя прыемныя ўражанні ў душы Аўгуста досыць хутка перараслі ў шчырае і глыбокае захапленне дзяўчынай. «Нечаканае, нясмелае, але самае лепшае пачуццё ў жыцці...» Дый Ганна з першых сустрэч з чужынцам насуперак сваёй волі заўважыла характасто яго бяздонных сініх вачэй, знешнюю вабнасць і дасведчанасць у літаратуры, адчувала нясмелае нараджэнне нязведанага раней пачуцця, што яшчэ не мае пэўнага наймення. «Нейкі няўцямны неспакой, неспазнаная трывога і адначасова прасвятленне адбіліся ў душы маладой настаўніцы». Агульныя справы па падпольным змаганні, сувязі і дапамозе партызанам пад мянушкамі Маланка і Лівень яшчэ больш аб'ядналі маладых людзей. А ў адной з крытычных сітуацый, у цёплую мясячную ноч, калі іх жыцці маглі назаўжды трагічна абарвацца, калі стала адчувальнай пагроза ніколі не пабачыць «ні заходу сонца, ні ранішняй расы, ні золаку...», калі «заўтра ўсё адбярэ смерць...», яны дарэшты аддаюцца каханню. Наперакор усяму яно стане пачаткам новага жыцця для іх сына і падставай для наступнай, як хочацца верыць, ужо без расстанняў, сустрэчы. Бо сапраўднае каханне, незалежна ад асвечанасці яго сонечным святлом або цяплом маладзіка, не трымаецца ўмоўнасцей і меж.

Вядома, што кожны, хто аднойчы ўзяўся за пяро, выношвае мару стаць сапраўдным пісьменнікам ці хоць бы аўтарам аднаго выдатнага твора. На ўвасабленне такой задумы, пры ўсім аб'ектыўным разуменні вартасцей ужо здзейсненага, але і не менш пякучым адчуваннем недамоўленага, не без падстаў спадзяецца і У. Гаўрыловіч. Найперш, праявіў марыць стварыць «Самы праўдзівы раман на свеце. Пра бацькоў, пра іх і сваё жыццё». Няма сумнення, што сёння ён максімальна наблізіўся, у тым ліку, як ні горка гэта прызнаваць, і праз складанасці жыццёвага і літаратурнага вопыту, да стварэння такога ўзроўню сацыяльна-псіхалагічнага палатна пра сябе і свой род, загадкавых палешукоў і Палессе, усю Беларусь. А гэта значыць, абавязкова здолее годна здзейсніць задуманае.

